

IN THE SYSTEM OF SOCIAL COMMUNICATIONS

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2025.86.1>

UDC 007:004.8:316.754(477+100)

Legal Regulation of the use of Artificial Intelligence in the Media: Ukrainian and Global Experience

Tetiana Prystupenko, Iryna Yevdokymenko
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

The scientific research considers the legal aspects of regulating the introduction and use of artificial intelligence in Ukraine and the world. A number of European regulatory documents in the field of AI are analyzed, which will contribute to the identification of mechanisms for achieving a common standard for AI systems. Attention is paid to the formation of the EU legislative framework for regulating AI technologies and its further implementation into Ukrainian legislation, as well as the development and improvement of a purely domestic regulatory framework for regulating AI in Ukraine, and in particular, in the media space. Using the example of the use of AI tools in the functioning of the information sphere and the media, an attempt is made to identify mechanisms for their regulation in order to disseminate objective and unbiased information, comply with international journalistic standards, respect for the rights and freedoms of the audience, and ensure copyright and related rights. The issue of the importance of introducing sectoral recommendations for the responsible use of AI in the media sphere is outlined. The disclosure of the specifics of the researched issues was made possible by the following general principles of scientific knowledge: systematicity, specificity, objectivity. These principles form the basis of general scientific and special research methods. Of the general scientific methods, deductive, inductive, analysis and synthesis, generalization were used at different stages of the work. Also, the implementation of the specified tasks was facilitated by the use of descriptive, structural-functional and comparative-analytical methods. During the research, it was established that the legal regulation of the use of AI in Ukraine, and in particular in the media, is at the stage of formation, at the same time, the general complex of European documents and the domestic vector of AI regulation developed on its basis still make it possible to create sectoral recommendations for the introduction of generative AI mechanisms. Recommendations are formulated for the further development and development of the domestic legal framework for regulating the introduction of AI and the state policy in this area in general.

Keywords: artificial intelligence; media; media regulation; legislation; information technologies.

Citation: Приступенко, Т., Євдокименко, І. (2025). Правове регулювання використання штучного інтелекту в медіа: український та світовий досвід. *Наукові записки інституту журналістики*, 86, 9–20. <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2025.86.1>

Copyright: © 2025 Тетяна Приступенко, Ірина Євдокименко. This is an open-access draft article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

УДК 007:004.8:316.754(477+100)

Правове регулювання використання штучного інтелекту в медіа: український та світовий досвід

Тетяна Приступенко, Ірина Євдокименко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Мета наукової розвідки – розглянути правові аспекти регулювання запровадження та використання штучного інтелекту в Україні та світі. Проаналізовано ряд європейських нормативних документів у сфері ШІ, що сприятимуть виокремленню механізмів досягнення загального стандарту для ШІ-систем. Приділено увагу формуванню законодавчої бази ЄС з регулювання технологій ШІ та її подальшій імплементації в українське законодавство. Розглянуто також розробку та вдосконалення власної нормативно-правової бази регулювання ШІ в Україні, зокрема, в медіапросторі. На прикладі застосування інструментів ШІ у функціонуванні інформаційної сфери та медіа здійснено спробу виокремити механізми їх регулювання з метою поширення об'єктивної та неупередженої інформації, дотримання міжнародних журналістських стандартів, поваги до прав та свобод аудиторії, забезпечення авторського права та суміжних прав. Окреслено питання важливості запровадження секторальних рекомендацій з відповідального використання ШІ у сфері медіа. Розкриття специфіки досліджуваної проблематики стало можливим завдяки таким загальним принципам наукового пізнання: системності, конкретності, об'єктивності. Ці принципи становлять основу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. На різних етапах роботи застосовано дедуктивний, індуктивний, аналіз і синтез, узагальнення. Також виконанню завдань дослідження сприяло застосування методів описового, структурно-функціонального та порівняльно-аналітичного. Встановлено, що правове регулювання використання ШІ в Україні, і зокрема в медіа, перебуває на стадії формування, у той самий час загальний комплекс європейських документів та розроблений на його основі вітчизняний вектор регулювання ШІ все ж таки дає можливість створювати секторальні рекомендації запровадження механізмів генеративного ШІ. Сформульовано рекомендації щодо подальшого розвитку й напрацювання вітчизняної правової бази регулювання впровадження ШІ й загалом політики держави у цій сфері.

Ключові слова: штучний інтелект; медіа; медіарегулювання; законодавство; інформаційні технології

XXI століття – період постіндустріального розвитку цивілізацій, період інформаційно-го суспільства, який часто в наукових теоретичних та практичних розвідках ще називають

Тетяна Приступенко <https://orcid.org/0000-0001-9546-8228>

Ірина Євдокименко <https://orcid.org/0000-0002-3330-5922>

Цю статтю було опубліковано спочатку онлайн 24 червня 2025 року. Вона є результатом дослідження в межах НДР кафедри історії журналістики та друкованих медіа ННІ журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. Тетяна Приступенко, кандидат історичних наук, професор, має величезний досвід викладання дисциплін медіа-права. Ірина Євдокименко, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, залучена професорською до досліджень медіаправа.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. У розробленні дослідження, зборі, аналізі чи інтерпретації даних, у написанні рукопису спонсори участі не брали.

Електронна адреса автора для листування: Ірина Євдокименко irina.evdokymenko@knu.ua

«епохою інформації і наукових знань», «епою інформатизації», а також – «епою новітніх технологій та інновацій». Однією з найбільш обговорюваних останніми десятиліттями новою технологією та інновацією став штучний інтелект (Artificial intelligence, AI).

Відповідно до методичних матеріалів, розроблених у межах міжнародного проєкту EU4DigitalUA у взаємодії з Офісом Омбудсмена та Міністерством цифрової трансформації України «Права людини в епоху штучного інтелекту: виклики та правове регулювання», термін «штучний інтелект» (технології ШІ) використовується у такому значенні: «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень та алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» (Human rights in the age, 2024, с. 7). У згаданій праці знаходимо вже і тлумачення терміна: «галузь штучного інтелекту – напрям діяльності у сфері інформаційних технологій, який забезпечує створення, впровадження та використання технологій ШІ» (Human rights in the age, 2024, с. 7).

Нині технології штучного інтелекту зустрічаються у нашому повсякденному та професійному житті та стають надзвичайно важливим гравцем у різних сферах людської діяльності – освіті, медицині, промисловості, сільському господарстві і, що важливо для нас – медіагалузі. За прогнозами експертів, світовий розмір ринку ШІ досягне 733,7 млрд. доларів до 2027 р., збільшившись на 42,2 % з 2020 по 2027 р. До 2025 р. індустрія ШІ створить 2,3 млн робочих місць та залучить 15,7 трлн. доларів у світову економіку до 2023 р. (Барбашин, 2024). Зважаючи на такий швидкий темп розвитку сфери ШІ у світі, актуалізується питання впровадження ефективного правового регулювання цієї галузі з відповідним дотриманням та захистом прав і свобод громадян. Така оптимізована та зрозуміла правова рамка буде тим важливим каталізатором для впровадження ШІ як в країнах Європейського Союзу (ЄС), так і в нашій державі. **Мета** наукової розвідки – розглянути правові аспекти регулювання запровадження та використання штучного інтелекту в Україні та світі.

Теоретичне підґрунтя

Враховуючи функціонування технологій ШІ в усіх галузях життєдіяльності людини, поступовий розвиток нормативно-правового регулювання цієї сфери є затребуваним та відзначається широким різноманіттям тематичних напрямків і наукових напрацювань українських вчених. Особливості ШІ в науці та освіті досліджували Ю. Бисага, Н. Буглай, І. Візнюк, І. Голубенко, В. Коваленко, Л. Куцак, Н. Маранчак, М. Мар'єнко, О. Павлюк, К. Певень, А. Поліщук, Л. Філіпенко. Про використання штучного інтелекту в публічному управлінні говориться у працях О. Бардах, С. Квітка, Л. Корнут, Н. Новіченко, Л. Треба. Деякі особливості використання штучного інтелекту в інформаційній та кібербезпеці аналізували у своїх розвідках В. Богом'я, А. Гудзя, М. Копійка, С. Лисенко, І. Олішевський, О. Радутний, В. Устименко. Питання правового регулювання використання ШІ в медіа прямо або опосередковано були в центрі уваги наукових праць та розвідок таких вчених та експертів, як О. Куракін, О. Скрябін, С. Бортник, К. Гнідковська, Н. Іщенко, М. Ковальова, І. Смірнов, В. Бегей, О. Петрів, Д. Воята та ін.

Для цього дослідження важливе значення мали нормативно-правові документи правового регулювання використання та впровадження штучного інтелекту, напрацьовані як у світовому, так і українському законодавстві, а також аналітична праця Т. Авдєєвої «Дії та Мрії: штучний інтелект у публічному секторі» (Авдєєва, 2024), «Путівник з авторського права для творців контенту» О. Спесивцевої (2024), вже згадувані методичні матеріали

«Права людини в епоху штучного інтелекту: виклики та правове регулювання», над підготовкою яких працювали У. Шадська, А. Ніколаєв, Ю. Деркаченко та ін. (Human rights in the age, 2024). Ці розвідки, враховуючи останні реалії, які відбуваються на рівні Євросоюзу та Ради Європи щодо правового регулювання використання технологій ШІ в багатьох сферах суспільства, значну увагу приділено аналізу регуляторних актів та закладених у них принципів та вимог щодо безпеки та надійності систем ШІ, захисту авторських прав, етичним питанням та ін. У цьому контексті важко не погодитися з позицією О. Петрів, авторкою дослідження «Від гучних заяв до практики: реалії регулювання штучного інтелекту», яка зауважила: «Світ сьогодні перебуває на цікавому етапі, коли як правове регулювання, так і розвиток новітніх технологій досягли надзвичайної швидкості. Сучасні технології створюють нові виклики для правників як на міжнародному, так і на національному рівнях. Однак варто віддати належне штучному інтелекту – він не лише вразив світ своїми можливостями, але й спричинив появу нових ідей та думок у правовій сфері» (Петрів, 2024).

Однак проблема комплексного та ґрунтовного дослідження правового регулювання використання ШІ в медіапросторі України відповідно до нормативів ЄС та Ради Європи потребує більш детального вивчення, аналізу та розуміння. Особливо це питання набуває ще більш політичного звучання та узагальнення в період повномасштабного вторгнення РФ до України та введення правового режиму воєнного стану.

У цьому дослідженні на основі аналізу європейського законодавства у сфері ШІ зроблено спробу виокремити механізми досягнення загального стандарту для ШІ-систем, а також дослідити рівні ризику в системі ШІ відповідно до глобального стандарту регулювання систем ШІ, закладеного в «Акті про штучний інтелект». Одним із важливих векторів дослідження стало вивчення особливостей вітчизняного законодавства щодо регулювання використання ШІ в Україні, його подальша імплементація в нормативно-правову базу ЄС. Реалізація цих завдань дасть можливість окреслити питання запровадження секторальних рекомендацій з відповідального використання ШІ у сфері медіа, виокремити основні принципи такого використання. При цьому варто акцентувати увагу на проблемі саморегуляції медіа у сфері застосування ШІ, яке має ґрунтуватися на принципах поваги до прав людини, демократії та верховенства права.

Метод

Розкриття специфіки досліджуваної проблематики стало можливим завдяки таким загальним принципам наукового пізнання: системності, конкретності, об'єктивності. Ці принципи становлять основу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Із загальнонаукових на різних етапах роботи застосовано дедуктивний, індуктивний, аналіз і синтез, узагальнення. Також застосовано описовий метод, методи структурно-функціональний та порівняльно-аналітичний.

Результати та обговорення

Стрімкий розвиток інформаційних та цифрових технологій у світі, де штучний інтелект стає основною домінантою їх функціонування, вимагає його ефективного правового регулювання, напрацювання моделі та інструментів використання цифрових технологій. Це зумовлено, передусім, важливістю регулювання обробки та використання інформації, створеної ШІ, захисту конфіденційної інформації, персональних даних, недостатнім рівнем розвитку медіаграмотності аудиторії, а також необхідністю підвищення ефективності сектору безпеки та оборони нашої держави, зважаючи на повномасштабне вторгнення РФ

до України в 2022 р. Серед інших викликів, окрім необхідності наявності спільного регулювання та підходів, які виникають під час використання ШІ, необхідно також використовувати такі маркери, як належність права власності на ШІ, належність авторських прав на роботи, створені ШІ, визначення обов'язків і відповідальності та ін.

Питання щодо регулювання штучного інтелекту є надзвичайно актуальним, а тому стає часто обговорюваним не тільки на національних, а й загальносвітових рівнях.

Так, у країнах Африки було розроблено «Стратегію цифрової трансформації для Африки (2020-2030)», затверджену профільними міністрами урядів Африканського Союзу. Основна увага у документі акцентувалася на виробленні спільної позиції щодо ШІ; створенні робочої групи з вивчення ШІ та розвитку аналітичного центру ШІ для оцінювання та рекомендації проєктів для співпраці відповідно до Цілей сталого розвитку ООН. Пріоритети цифрового розвитку азійського регіону, зокрема й щодо сфери ШІ, визначено у «Цифровому генеральному плані», який став результатом спільної праці Асоціації держав Південно-Східної Азії. Цікавий досвід з державного регулювання процесами, пов'язаними з впровадженням технологій ШІ, є й у країнах Великої Британії, Канади, США, ОАЕ та ін. (Правове регулювання, 2023).

У країнах ЄС розробка нормативно-правової бази з питань регулювання технологій ШІ відбувається як на загальному європейському рівні урядування, так і в державах-членах. Повноваження з напрацювання політики у сфері розвитку ШІ взяла на себе Європейська Комісія. Перевагою європейського підходу є встановлення етичних стандартів впровадження ШІ.

Так, у 2018 р. 25 країн-членів Євроспільноти підписали Декларацію про співпрацю у сфері штучного інтелекту, до якої згодом ще доєдналися чотири держави. В основі цього документа закладена співпраця спільноти у розв'язанні актуальних та важливих проблем, пов'язаних з регулюванням функціонування ШІ: запровадження конкурентоспроможності ЄС в дослідженнях та впровадженні ШІ та розв'язанні правових, економічних, соціальних та етичних викликів у зв'язку із застосуванням ШІ. Також наголошувалося і на тому, що технології ШІ здатні реалізовувати важливі проблеми життєзабезпечення суспільства. Серед них – зміни клімату на планеті, охорона здоров'я, кібербезпека, розвиток освіти та економіки на основі цифровізації та ін. Водночас, в Декларації чітко простежувалися й проблеми, пов'язані з використанням ШІ: трансформація ринку праці, модернізація європейської системи освіти, підвищення кваліфікації та перекваліфікація громадян ЄС. Всі ці новації потребували юридично-правової методології, наявності етичних маркерів в суспільстві, довіри та розуміння (Воюта, 2024).

Того ж таки 2018 р. Єврокомісія оприлюднила комунікаційний лист, який отримав назву «Штучний інтелект для Європи». У листі підкреслювалося, що ЄС повинен мати узгоджений підхід, щоб максимально використати можливості, які пропонує штучний інтелект, та вирішувати нові виклики, які він створює. Також зазначалося, що ЄС може очолити шлях у розробці та використанні штучного інтелекту на благо і для всіх, спираючись на свої цінності та сильні сторони (Воюта, 2024). Відповідно до цього листа європейська ініціатива передбачала посилення впливу ШІ в економіці; модернізацію системи освіти і навчання, зміни на ринку праці та в системі соціального захисту.

Важливе місце в цих європейських ініціативах мав також і «Координаційний план зі штучного інтелекту», сформований у 2018 р. й оновлений у 2021 р. Стратегія «Плану» передбачала прискорення інвестицій в технології ШІ з метою соціально-економічного зростання ЄС. Зауважимо, що в оновленому варіанті 2021 р. було запропоновано чотири кейси політичних цілей, виконання яких було заплановане до 2025 р. Серед них: 1) встановлення сприятливих умов для розробки та впровадження ШІ в ЄС; 2) розбудова стратегічного лідерства у секторах з високим впливом; 3) перетворення ЄС на місце, де передба-

чена наскрізна досконалість – від місця розробки до ринку; 4) забезпечення функціонування ІШ для людей, перетворення його на силу добра в суспільстві (Воюта, 2024).

Важливе місце в оновленому «Плані» присвячено медіагалузі. Йдеться про одну із цілей документа – «Зробити ЄС місцем, де досконалість наскрізна – від місця розробки до ринку». З цією метою передбачено створення та функціонування дослідницького потенціалу в ЄС, а також програми «Horizon Europe» («Горизонт Європа») (Програма Горизонт, 2024). Напрацювання в межах програми повинні зосередити свою увагу на таких векторах – участь ІШ в трансформації основних економічних секторів виробництва і послуг та наслідки такої участі; участь ІШ у вирішенні важливих суспільних проблем соціуму, серед яких і медійна сфера. Зазначається, що це особливо є актуальним в умовах поширення дезінформації та діпфейків.

Програмою «Horizon Europe»-2020 було передбачено створення системи центрів, які б об'єднали зусилля та знання найефективніших дослідницьких груп Європи. Однією із таких установ став віртуальний центр передового досвіду AI4 Media. Ця європейська медіа-обсерваторія ІШ зарекомендувала себе як платформа знань, що відстежує та курує відповідні дослідження ІШ в медіа, надає експертні погляди на потенціал і виклики, які ІШ висуває перед медіасектором, дає змогу зацікавленим особам зв'язуватися з відповідними експертами галузі через створений AI4 Media каталог (Програма Горизонт, 2024).

Свою місію обсерваторія, передусім, вбачає в підтримці поточних зусиль міждисциплінарного співтовариства професіоналів, які працюють над забезпеченням відповідального використання ІШ в медіа-секторі, а також – в сприянні широкому обговоренню та розумінні розвитку, використання та впливу ІШ на суспільство, економіку та людей. Робота структури базується на досвіді понад 30-ти провідних дослідницьких та галузевих партнерів у сфері ІШ в медіа. Комплексно їх діяльність спрямована на забезпечення того, щоб європейські цінності етичного та надійного ІШ були запроєктовані в майбутній розвиток цієї технології, її переосмислення як корисного інструменту на службі соціуму та медіа (Воюта, 2024).

Ще одним цікавим та важливим стратегічним документом ЄС щодо досліджуваної теми стала «Біла книга зі штучного інтелекту. Європейський підхід до досконалості і довіри», оприлюднена 19 лютого 2020 р. За своїм змістом – це документ, у якому характеризується сучасний стан розвитку та застосуванні ІШ в різних сферах життєдіяльності європейської спільноти, і зокрема в медіагалузі, виокремлюються проблеми та варіанти їх розв'язання. Варто при цьому зауважити, що комплексне розуміння та бачення окреслених проблем, представлених у «Білій книзі», не має зобов'язуючого характеру чи юридичної сили (Воюта, 2024).

Представлені у книзі механізми регулювання ІШ щодо його функціонування в різних сегментах соціальної дійсності були враховані Європейською комісією у квітні 2021 р. в законопроекті «Пропозиція щодо Регламенту Європейського парламенту та Ради ЄС про встановлення гармонізованих правил щодо штучного інтелекту (Акт про штучний інтелект) та внесення змін до деяких законодавчих актів Європейського Союзу». Основні положення запропонованого законопроекту були сфокусовані на класифікації систем ІШ та ризиках щодо їх впровадження. Передбачено встановлення системи аудиту та незалежної оцінки впливу штучного інтелекту на права та свободи людини, що забезпечувало б вищий рівень захисту прав людини щодо використання ІШ.

У грудні 2023 р. Європарламент та Європейська рада погодили проєкт Акту про штучний інтелект та врегулювали певні наявні розбіжності. Зміни враховували потенційні загрози правам й свободам громадян і загалом демократії, маючи на увазі окремі програми ІШ. Остаточний документ був прийнятий 13 березня 2024 р. В його основі – захист основоположних прав людини та демократії, верховенство права, розуміння важливості дотри-

мання стійкості соціуму від ШІ з високим ризиком тощо. Реалізація норм Акту передбачається за кілька років. Також відповідно до документа Європа позиціонується як лідер у сфері ШІ, пропонуючи та впроваджуючи різний спектр інновацій та технологій у сферу людської діяльності (Воюта, 2024).

Необхідно зауважити, що більшість положень Акту вступають у силу за 24 місяця після набрання ним чинності. При цьому, регулювання заборонених систем ШІ передбачене за 6 місяців після дати набрання чинності документа, ШІ загального призначення – за 12 місяців, а регулювання систем високого ризику – за 36 місяців. Відтак реалізація норм Акту передбачається за кілька років.

У межах аналізу регулювання Європейським Союзом ШІ в медіа та інших сферах соціуму надзвичайно важливим вектором розвитку й впровадження цих процесів є також Рада Європи. Ця впливова європейська структура ініціювала в 2021 р. роботу над формуванням правових засад функціонування ШІ. З цією метою був створений спеціальний Комітет зі штучного інтелекту. До його основних завдань і цілей було віднесено розробку акту щодо регламентації застосування механізмів ШІ за методологію стандартів Ради Європи, в основі яких – права та свободи людини, право на інформацію, свобода слова, наявність верховенства права в суспільстві та ін.

У лютому 2023 р. Комітет представив «Нульовий проект» Рамкової конвенції про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права. У грудні 2023 р. було оприлюднено проект Рамкової конвенції на основі підсумків другого читання, який і став основою для остаточного читання та затвердження. 14 березня 2024 р. Комітет схвалив текст Рамкової конвенції зі штучного інтелекту, прав людини, демократії та верховенства права. Документом запроваджується правове регулювання системи ШІ протягом усього їх життєвого циклу. 17 травня 2024 р. Конвенція була прийнята на рівні Комітету міністрів Ради Європи, а далі вона стає відкритою для підписання іншими країнами.

У межах Конвенції «Про штучний інтелект і права людини, демократії та верховенства права» був напрацьований це один документ – «Керівні принципи щодо відповідального використання ШІ в журналістиці», що був схвалений 30 листопада 2023 р. Керівним комітетом медіа та інформаційного суспільства Ради Європи. Основними положеннями документу є (Воюта, 2024):

1. Рішення про застосування ШІ має бути не просто технологічним чи комерційним, але також відповідати місії медіа. Це рішення є редакційним, оскільки воно має вирішальне значення для реалізації редакційної місії та професійних цінностей медіа. Крім цього, в медіа має бути людина, яка чітко відповідає за впровадження та результати використання журналістського ШІ.

2. Оцінка ризиків є важливою для відповідального розвитку та впровадження ШІ в медіа. Новинні медіа повинні мати процедури для визначення та, де це можливо, оцінки й пом'якшення ризиків, враховуючи ризики для прав третіх сторін (наприклад, захист персональних даних, авторське право тощо).

3. Відповідальне впровадження та використання ШІ починається з відповідальних закупівель. Обираючи конкретного постачальника технологій штучного інтелекту важливо враховувати, чи розробник ШІ забезпечує відповідальне використання даних, наприклад, законне отримання даних для ШІ.

4. ШІ потребує як технічної, так і організаційної інфраструктури для підтримки. Крім цього, для генеративного ШІ необхідний редакторський нагляд. Це допоможе уникнути неправильних або упереджених процесів роботи і результатів. Нагляд має виходити за рамки перевірки результатів і поширюватися на процеси, які створили ці результати.

5. Маркування результатів роботи ШІ. Організації новин повинні повідомляти, коли і як вони використовують системи ШІ. Це слід застосовувати і в ситуаціях, коли використання систем штучного інтелекту може суттєво вплинути на права суб'єкта чи аудиторії чи на інтерпретацію результатів.

6. Новинні організації повинні забезпечувати постійне навчання персоналу з використання ШІ, які об'єднують технічних спеціалістів та журналістів, стимулюють обізнаність щодо прав людини (конфіденційність і не дискримінація) та щодо професійної етики.

7. Держави мають позитивне зобов'язання захищати та створювати сприятливі умови для реалізації прав людини та плюралізму медіа. Держави повинні заохочувати незалежні регуляторні органи або органи саморегулювання медіа допомагати розробляти керівні принципи та стандарти для відповідального використання та розвитку журналістського ШІ відповідно до існуючих Керівних принципів.

Аналізуючи документи Європейської комісії і Ради Європи щодо формування загальних підходів до використання інструментів ШІ в сфері людської діяльності, необхідно зазначити таке. Нині питання медіаіндустрії, як окремого сегменту такої діяльності, не виокремлюється, оскільки первинним є саме система ШІ та розуміння меж її функціонування. Проте саме сфера медіа є надзвичайно чутливою щодо впливу технологій ШІ, а отже, йдеться про впровадження етичного ШІ як важливої технології і в медіа, і в суспільстві.

Крім розглянутих нами основних європейських документів щодо регулювання ШІ, варто також назвати й низку інших міжнародно-правових кейсів та політичних інструментів у цьому напрямі. Кожен із них є актуальним та важливим щодо функціонування ШІ, оскільки встановлює правила та рекомендації щодо впровадження систем ШІ. Серед таких документів – Декларація Комітету міністрів Ради Європи щодо маніпулятивних можливостей алгоритмічних процесів (2019 р.); Рекомендація щодо штучного інтелекту, яка була ухвалена Радою Організацій економічного співробітництва та розвитку (2019 р.); Рекомендація Комітету міністрів РЄ державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини (2020 р.); Рекомендація ЮНЕСКО щодо етики штучного інтелекту (2021 р.); Міжнародні керівні принципи Хіросімського процесу G 7 для організацій, що розробляють передові системи ШІ та Міжнародний кодекс поведінки Хіросімського процесу для організацій, що розробляють передові системи ШІ (2023 р.); Декларація Блетчлі (2023 р.) та ін. Всі ці важливі документи визначають основні принципи та вимоги щодо безпеки та надійності систем ШІ, захисту даних, авторських прав та етики, а також впливають на використання ШІ, створюючи баланс між інноваціями та правовими нормами.

Враховуючи прагнення нашої держави стати повноцінним членом Євросоюзу, Україна, дотримуючись світового темпу розвитку сфери ШІ та захисту прав і свобод громадян, при розробці нормативно-правових актів, пов'язаних з впровадженням технологій ШІ, також почала активно працювати в цьому напрямі. Так, з грудня 2020 р. набрала чинності Конвенція розвитку штучного інтелекту в Україні, доповнена у 2021 р. Цей стратегічний документ зазначив пріоритетні напрями розвитку ШІ та визначив маркери актуальних сфер для вітчизняної індустрії.

У жовтні 2023 р. Міністерство цифрової трансформації України представило Дорожню карту, яка передбачає поетапний підхід до регулювання ШІ. Цей документ пропонує впровадження механізмів впливу систем ШІ на права людини, демократію та верховенство права. Це включає участь у проєкті HUDERIA, методологія якого допомагає ідентифікувати ризики у системах, оцінити їх вплив і розробити механізм пом'якшення негативних наслідків, а також розробку рекомендацій для різних сфер, де використовується ШІ, підписання добровільних кодексів поведінки та ін.

Нині в Україні є секторальне регулювання функціонування ШІ. Наприклад, частково питання автоматизованої обробки даних закладені в Законі України «Про захист персональних даних» (2023 р.). Є законопроекти у сфері захисту персональних даних, які деталізують ці питання та узгоджують стандарти з вимогами Загального регламенту захисту даних. Окрім цього, у 2023 р. ухвалено зміни у Законі України «Про авторське право і

суміжні права»: введено поняття «неоригінальних об'єктів», створених комп'ютерними програмами, відмінних від творів, створених безпосередньо людьми. На такі об'єкти законодавство надає право *sui generis* (право особливого роду), що діє 25 років з моменту створення, на відміну від авторських прав на твори людей, які тривають все життя автора плюс 70 років після його смерті (ст. 31). Водночас твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій (за допомогою ШІ), не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою (ст. 33). Закон також забезпечує захист прав на використання творів, створених за допомогою ШІ, вимагаючи отримання дозволу від правовласників на їх поширення (Закон України, 2024).

У 2023 р. в Україні почалося напрацювання загальних рекомендацій щодо розробки та використання ШІ, які окреслять систему цінностей та ключові принципи для створення таких систем, незалежно від сфери їх застосування чи призначення. У цьому контексті слід розглядати «Білу книгу», підготовлену Міністерством цифрової трансформації України в 2024 р. У ній, на прикладі британської моделі, подається детальна стратегія регулювання ШІ в нашій державі, її принципові підходи для прогнозованості діяльності різних сфер життєдіяльності соціуму. Документ також можна оцінити як деталізоване керівництво та своєрідний мапінг¹ вітчизняних регуляторних перспектив, як розширену версію Дорожньої карти з деталізованими заходами, що їх буде реалізовувати наша держава. Серед блоків «Білої книги» – актуальні дослідження ринку ШІ, правові інструменти та детальні терміни впровадження правового регулювання цієї сфери в Україні, особливості гармонізації із законодавством ЄС. Окремий пункт – проєкт регуляторної «пісочниці» – контрольованого середовища, куди на добровільній основі будуть заходити високотехнологічні компанії для тестування правил регулювання ще до введення їх у законодавство (У Мінцифри розробили, 2024).

Крім «Білої книги» та «пісочниці» Мінцифри розробляє інші заходи щодо регуляції ШІ. Йдеться про розробку методології для оцінювання впливу ШІ на права людини, а також правила для позначення продуктів, що створювалися з використанням ШІ, та подальшу імплементацію регламенту ЄС.

У контексті досліджуваної теми також варто звернути увагу і на план секторальних рекомендацій щодо розробки та використання ШІ. Такі рекомендації будуть більш детальними й сконцентрованими на конкретних суспільних потребах окремих галузей виробництва, напрацюваннях перспектив стандартів. Важливо, що в таких рекомендаціях також будуть окреслені й питання створення інструментів і механізмів саморегулювання. Одним з перших конкретизуючих документів у цьому напрямі є секторальні Рекомендації щодо відповідального використання ШІ в медіа, які окреслюють основні підходи, етичні принципи та цінності, яких повинна дотримуватися медіаіндустрія – розмежування генерованого й автентичного контенту, маркування генерованих матеріалів, прозорість щодо використання ШІ тощо.

Розробляючи загальні та секторальні рекомендації щодо використання ШІ в різних галузях виробництва, необхідно у вітчизняній законотворчій діяльності враховувати наявність вже наявного комплексного регулятивного фреймворка² – Акта про штучний інтелект на рівні ЄС та Конвенції РЄ для проєктування, тестування, навчання й впровадження систем ШІ. Адже не повинно бути розбіжностей зі стандартами ЄС. Також необхідно підкреслити, що після прийняття AI Act сьогодні залишаються питання, які будуть перепорою для України щодо його транспозиції (перенесення) у вітчизняне законодавство. Це

¹ «Data mapping» у програмуванні – процес зіставлення даних між двома різними системами або джерелами.

² Framework – готовий до використання комплекс програмних рішень, включаючи дизайн, логіку та базову функціональність системи або підсистеми.

пояснюється тим, що Акт про ШІ базується на законотворчій роботі різних інституцій ЄС, доступу до яких наша держава ще не має. По-друге, у сфері ШІ можуть виникнути проблеми імплементації Акта на рівні ЄС, не говорячи про держав-кандидатів, тощо. Отже, робота над розробкою національного регулювання повинна бути серйозною, вираженою та комплексною. Відтак Дорожня карта передбачає розробку й прийняття комплексного регулювання за чотири роки, коли система буде відтестованою на європейському рівні. Це питання набуває особливої актуальності та політичної ваги в період повномасштабного вторгнення РФ до України, в період розвитку індустрії виробництва симулякрів, яка формує та поширює дезінформацію, дипфейки, а також надає інструменти її виробництва.

Висновки

На основі проведеного дослідження автори наукової розвідки дійшли висновків щодо механізмів правового регулювання використання ШІ в медіа. З цією метою проаналізоване законодавство Європейського Союзу та Ради Європи в цій галузі, а також правове регулювання запровадження технологій ШІ в правове вітчизняне регулювання. Особлива увага була приділена питанню секторальних рекомендацій використання ШІ в медіагалузі, як на рівні ЄС та РС, так і в нашій державі.

Осягнення досліджуваної теми дало змогу говорити про те, що правове регулювання використання ШІ в Україні, і зокрема в медіа, перебуває на стадії формування. Так, була прийнята Конвенція розвитку ШІ в нашій країні, розроблена Дорожня карта регулювання штучного інтелекту, прийнята «Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні на 2022 – 2023 рр», яка була конкретизована в «Білій книзі». Остання стала одним із важливих документів, де детально викладені механізми регулювання ШІ в Україні.

Крім цих нових документів у галузі впровадження технологій ШІ в різні сфери життєдіяльності соціуму були також внесені зміни до Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Такий загальний комплекс європейських документів та розроблений на його основі вітчизняний вектор регулювання ШІ дав можливість для формування секторальних рекомендацій запровадження механізмів генеративного ШІ, зокрема в медіасферу України. Йдеться про Рекомендації з відповідального використання ШІ у сфері медіа як одного зі складників Дорожньої карти з регулювання штучного інтелекту в нашій державі. Таке використання керівних принципів щодо відповідального впровадження системи ШІ в журналістиці, а також поширення актуальних міжнародних практик, принципів та підходів до відповідального використання ШІ у сфері медіа для дотримання прав людини, професійних етичних стандартів засвідчило прагнення України й надалі рухатися шляхом євроінтеграційного розвитку.

Аналіз та розробка досліджуваної теми дали змогу також сформулювати і низку рекомендацій щодо подальшого розвитку й напрацювання вітчизняної правової бази регулювання впровадження ШІ й загалом політики держави у цій сфері.

Йдеться про напрацювання й розробку загального регуляторного підходу, який дасть змогу послідовно імплементувати європейські стандарти ШІ в національне законодавство. У цьому контексті вбачається доречним перенесення негайної імплементації Акту про штучний інтелект на термін, який дозволить нашій державі доступ до європейських інституцій та розуміння механізмів регулювання ШІ безпосередньо в практичній площині. Загальне регулювання інструментів ШІ потребує вже сьогодні тематичних і цільових змін у вітчизняних нормативно-правових документах. Мається на увазі забезпечення державою наших громадян відповідними гарантіями, які унеможливають зловживання в багатьох сферах суспільного життя.

Важливе питання стосується й розробки моделі регулятора у сфері ШІ, враховуючи діяльність вже існуючих гравців – Нацради з питань телебачення і радіомовлення та майбутнього органу, який буде опікуватися питаннями захисту персональних даних. Формування моделі регулятора у сфері ШІ передбачає також напрацювання механізмів функціонування відповідної структури, принципів та форм її діяльності та ін.

В умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну та запровадження правового режиму воєнного стану необхідно вести мову про заборону систем ШІ, які функціонують в російському, білоруському, китайському або якомусь іншому програмному забезпеченні, яке існує в країнах з низьким індексом свободи слова, порушенням прав і свобод людини. На державному рівні необхідно контролювати існування подібної продукції на внутрішньому вітчизняному ринку.

Важливим, на наш погляд, є напрацювання майбутньої державної стратегії перехідного періоду після закінчення правового режиму воєнного стану в нашій країні. Йдеться про визначення правових механізмів щодо скасування функціонування технологій, які були задіяні під час повномасштабного вторгнення РФ. Про такі наша держава має попередити західні структури, які надають нам послуги під час дії воєнного стану. У цьому контексті повинен бути представлений чіткий та зрозумілий механізм дії таких процесів.

Особливо актуальним у сфері регулювання ШІ постають питання державної оцінки ризиків систем штучного інтелекту. Наша країна бере участь у тестовій фазі проекту HUDERIA, керуючись його методологією. Проте це не виключає ролі держави щодо розробки й напрацювання запобіжних систем щодо зловживань правами та свободами людини, коли йдеться про ризики функціонування ШІ, поширення дезінформації та дипфейків. Важливим у цьому контексті, як нам видається, є питання розробки та функціонування системи маркування контенту, генерованого ШІ, яка буде покликана забезпечувати прозорість функціонування ШІ та відповідальне ставлення до поширення об'єктивної та перевіреної інформації.

Ще одне питання, яке варте уваги – це забезпечення на рівні держави комунікації з операторами-людьми і створення відкритого коду для систем ШІ, які застосовуються у публічній сфері (за винятком сфери безпеки та оборони). Така державотворча робота буде сприяти дієвому контролю за системами ШІ відповідно до їх впливу на права та свободи людини і громадянина.

Працюючи над подальшою розробкою правових механізмів регулювання ШІ, законодавчому органу влади та відповідним державним структурам, як нам бачиться, необхідно й далі продовжувати законотворчу міжнародну співпрацю на рівні ЄС, Ради Європи, Комітету Ради Європи зі штучного інтелекту. Це дасть можливість Україні бути в курсі важливих питань та тенденцій щодо регулювання ШІ, а з іншого боку європейська спільнота буде обізнана з сьогоdnішніми українськими ідеями застосування штучного інтелекту.

Така багатовекторна діяльність держави у розробці та застосуванні практик правового регулювання ШІ повинна відповідати базовим принципам і стандартам у сфері захисту прав людини навіть за умов відсутності галузевого регулювання. У цьому аспекті надзвичайно важливим вектором стає формування громадянського суспільства, розвиток в країні верховенства права та основоположних принципів демократії, серед яких – свобода слова, право на інформацію, право на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Безумовно, цілеспрямована діяльність щодо розробки законодавства, яке буде регулювати системи ШІ загалом і за окремими галузями життєдіяльності суспільства, передбачає подальші наукові розробки та дослідження в цій царині.

Внесок авторів: Тетяна Приступенко – концептуалізація, обговорення проблеми, огляд літератури, написання основного тексту, Ірина Євдокименко – огляд літератури, редагування, підготовка англomовного резюме

Декларація про генеративний штучний інтелект та технології, що використовують штучний інтелект у процесі написання.

Під час підготовки цієї статті автори не використовували інструменти штучного інтелекту. Автори статті несуть повну відповідальність за правильне використання та цитування джерел.

Посилання

- Human rights in the age of artificial intelligence: challenges and legal regulation: method. materials (2024). <https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2024/03/EU4DigitalUA-Human-rights-in-the-area-of-AI.pdf>.
- Авдєєва Т. (2024). Дії та Мрії: штучний інтелект у публічному секторі: аналітичне дослідження [Actions and Dreams: artificial intelligence in the public sector] // ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2024. 65 с.
- Барбашин С. (2024). Штучний інтелект: правове регулювання та виклики [Artificial intelligence: legal regulation and challenges] // HSA. URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/barbashyn-sergij/articles/stucnii-intelekt-pravove-reguluvannia-ta-vikliki>.
- Воюта Д. (2024). Штучний інтелект та медіа: траєкторія руху [Artificial intelligence and media: the trajectory of the movement] // Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/library/shtuchnyi-intelekt-media-ruch/>.
- Петрів О. (2024). Від гучних заяв до практики: реалії регулювання штучного інтелекту [From loud statements to practice: realities of artificial intelligence regulation] // Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3902640-vid-guchnih-zaav-do-praktiki-realii-reguluvanna-stucnogo-intelektu.html>.
- Правове регулювання Штучного Інтелекту. Яким шляхом рухатись [Legal regulation of Artificial Intelligence. Which way to go]. (2023) // Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/239849.html.
- Про авторське право і суміжні права [On copyright and related rights]: Закон України № 2811-IX від 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
- Програма Горизонт Європа [Horizon Europe Program] // Офіс Горизонт Європа в Україні. URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme/>.
- Спесивцева О., (2024). Путівник з авторського права для творців контенту [A guide to copyright for content creators] // Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/library/putivnyk-z-avtorskogo-prava/>.
- Тарановський А., (2021). Глобальні зазіхання ЄС зі штучного інтелекту [Global encroachments of the EU on artificial intelligence] // Головань і партнери. URL: <https://golovan.partners/eu-goes-global-on-ai/>.
- У Мінцифри розробили «Білу книгу» з описом регулювання ШІ в Україні. Що очікувати бізнесу [The Ministry of Digital Affairs has developed a "White Book" describing the regulation of AI in Ukraine. What to expect from businesses]. (2024) // Всеукраїнський собор. URL: <https://sobor.com.ua/news/shi-20>.

Надійшла до редакції 26.01.2025
Прийнято до друку 10.03.2025
Оприлюднено 24.06.2025